

І.Г. Гуль

**Теоретичне обґрунтування системи інструментів
для втілення в практику виробничо-господарської діяльності
мисливських господарств принципів мисливської політики
і програми економічних реформ**

У статті проаналізовано чинну систему інструментів мисливської політики України та інструменти, які пропонуються до запровадження. Визначено пріоритетні інструменти, за допомогою яких можна досягти основних цілей мисливської політики.

Ключові слова: мисливське господарство, мисливська політика, принципи мисливської політики, інструменти мисливської політики.

З кожним роком дедалі більша увага, з боку науковців, суб'єктів господарської діяльності, урядових і неурядових організацій, приділяється проблемам запровадження ефективного економічного механізму в сфері користування природними благами довкілля. В результаті зростання населення планети, що супроводжується збільшенням виробництва і споживання продукції, спостерігається зростання дії антропогенних факторів, які призводять до змін довкілля (зміни умов існування певних видів рослин і тварин, або повне їх зникнення, збільшення частоти паводків та ураганів, глобальне потепління планети та ін.) та порушення сталих причинно-наслідкових зв'язків у екосистемах. Невідповідність правового забезпечення, відсутність досконалого економічного механізму сприяє пошуку шляхів вирішення даних проблем.

У тісному зв'язку з цим процесом, все більшого значення набуває проблема ефективного відтворення, використання і охорони ресурсів мисливського господарства, які відіграють значну роль у встановленні стабільного екологічно збалансованого розвитку природних екосистем.

Організаційні аспекти реформування та розвитку мисливського господарства в Україні висвітлені в наукових працях таких вчених як В.Д. Бондаренко, І.В. Делеган, М.В. Чернявський, В.І. Домніч, П.Б. Хоецький, І.М. Шейгас. Вагомий внесок у вирішення проблемних питань економічної оцінки ресурсів мисливського господарства, еколого-економічного стимулювання використання і охорони ресурсів лісової фауни, а також державного регулювання ведення мисливського господарства та полювання в своїх наукових працях зробили Ю.Ю. Туниця, І.М. Синякевич, П.К. Динька, Ю.В. Муравйов, Я.В. Коваль, М.В. Шадура, О.Р. Проців.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку мисливського господарства України дозволяє з впевненістю стверджувати про невідповідність мисливського господарської діяльності засадам ринкової економіки і принципам сталого екологічно збалансованого розвитку. На сучасному етапі розвитку української економіки малодослідженим залишається питання теоретичних та методологічних підходів до реформування мисливського господарства з врахуванням ефективною системи інструментів мисливської політики та втілення в практику виробничо-господарської діяльності мисливських господарств

Гуль Іван Григорович, аспірант кафедри економіки та менеджменту лісових підприємств Національного лісотехнічного університету України, м. Львів.

© І.Г. Гуль, 2011

принципів мисливської політики і програми економічних реформ.

Метою даної статті є аналіз та теоретичне обґрунтування системи інструментів мисливської політики України. Відповідно до мети дослідження виникає необхідність вирішення таких завдань: 1) удосконалення системи інструментів мисливської політики України; 2) провести експертне оцінювання інструментів мисливської політики для визначення пріоритетних інструментів у виробничо-господарській діяльності мисливських господарств.

Аналіз чинних інструментів мисливської політики

Виконані нами наукові дослідження дозволили розробити та теоретично обґрунтувати принципи мисливської політики України, зокрема такі [1]: організація мисливського господарства на засадах ринкової економіки; використання лише екологічно доступних ресурсів мисливської фауни; сприяння екологізації розвитку мисливського господарства; збереження біорізноманіття тваринного та рослинного світу мисливських угідь; збереження культурної екологічної спадщини на теренах мисливських угідь; дотримання національних традицій в процесі відтворення, охорони і використання мисливських угідь; дотримання етичних норм у процесі полювання; недискримінаційного ставлення до мисливських угідь всіх форм власності; державного сприяння розвитку мисливського господарства; інтеграції мисливської політики з лісовою, аграрною, водною, рекреаційною, торгівельною та іншими політиками; врахування впливу мисливського господарства на довкілля; сталого екологічно збалансованого відтворення і використання ресурсів мисливських угідь; збереження екологічної ніші мисливських тварин.

Під мисливською політикою в цій статті автор розуміє сукупність принципів і інструментів, за допомогою яких здійснюється захист інтересів світової спільноти (міжнародна мисливська політика), національних інтересів України (національна мисливська політика), інтересів місцевих громад (регіональна мисливська політика) та суб'єктів, що здійснюють відтворення, охорону і використання мисливських угідь (локальна мисливська політика) [1].

Під інструментами мисливської політики ми розуміємо сукупність екологічних, економічних, правових, адміністративних, соціальних та інших важелів, які спрямовані на ефективне використання, охорону та відтворення ресурсів мисливського господарства [2].

Для того, щоб втілити в практику виробничо-господарської діяльності мисливських господарств принципи мисливської політики, необхідно сформувати таку систему інструментів мисливської політики, яка б враховувала національні особливості ведення мисливського господарства, сучасний економічний та політичний стан країни і спиралась на принципи сталого екологічно збалансованого розвитку (табл. 1).

Інструменти мисливської політики, які пропонуються до запровадження

Практичний досвід застосування інструментів мисливської політики показав, що не всі вони використовуються ефективно, оскільки фактичні результати використовуваних інструментів не досягають запланованих. Виходячи з вище сказаного і розуміючи, що мисливські угіддя і фауна є складовою частиною екологічної системи, виникає потреба впровадження нових інструментів мисливської політики і відпрацювання їх у практиці ведення мисливського господарства, що в умовах ринкових відносин буде вагомим стимулюючим фактором до переходу на стале екологічно збалансоване природокористування. Ми вважаємо, що такими інструментами повинні бути: аукціонна торгівля ліцензіями, екологічна сертифікація мисливського господарства, екологічні платежі.

Таблиця 1 – Система інструментів для втілення в практику господарської діяльності принципів мисливської політики

Принципи мисливської політики	Сукупність інструментів для втілення в практику господарської діяльності принципів мисливської політики
1	2
1. Організація мисливського господарства на засадах ринкової економіки	1.1. Плата за спеціальне використання мисливських угідь 1.2. Плата за спеціальне використання мисливських тварин 1.3. Плата за погіршення стану мисливських угідь 1.4. Плата за погіршення стану біорізноманіття 1.5. Плата за викиди парникових газів 1.6. Ціни на продукцію та послуги мисливського господарства 1.7. Ціна на ліцензії та відстрільні картки 1.8. Аукціонна торгівля ліцензіями 1.9. Екологічна сертифікація мисливських угідь 1.10. Екологічна сертифікація продукція та послуг мисливського господарства 1.11. Екологічна сертифікація менеджменту мисливського господарства
2. Використання лише екологічно доступних ресурсів мисливської фауни	2.1. Червона книга України 2.2. Ліміти на добування мисливських тварин 2.3. Контроль за використанням ресурсів мисливського господарства 2.4. Державні екологічні та технологічні стандарти
3. Сприяння екологізації розвитку мисливського господарства	3.1. Екологічна конституція Землі 3.2. Екологічний податок 3.3. Екологічні фонди 3.4. Екологічне страхування 3.5. Екологічні програми 3.6. Інструменти екологічного переконання (реклама, інформація, освіта та ін.) 3.7. Ціни за екологічні послуги (асиміляція парникових газів мисливськими угіддями) 3.8. Інструменти 1.9.-1.11.
4. Збереження біорізноманіття тваринного та рослинного світу мисливських угідь	4.1. Міжнародні конвенції та угоди 4.2. Національні нормативно-правові акти 4.3. Моніторинг і оцінка ресурсів мисливського господарства 4.4. Планування ведення мисливського господарства 4.5. Екологічний контроль 4.6. Економічні санкції за екологічні порушення 4.7. Інструменти 1.9.-1.11. 4.8. Екологічна інформація 4.9. Екологічна реклама 4.10. Екологічна пропаганда 4.11. Освіта та духовне виховання
5. Збереження культурної екологічної спадщини на теренах мисливських угідь	5.1. Законодавчо визнанні міжнародні конвенції та угоди щодо збереження та охорони світової культурної та природної спадщини 5.2. Національні закони щодо збереження культурної та природної спадщини 5.3. Інструменти 4.8.-4.11.

Продовження табл. 1

1	2
6. Дотримання національних традицій в процесі відтворення, охорони і використання мисливських угідь	6.1. Право на вільне відвідування мисливських угідь різних форм власності 6.2. Право на збір недеревної продукції лісу (грибів, ягід, лікарських рослин), вилов риби на теренах мисливських угідь, якщо це не суперечить законодавству України
7. Дотримання етичних норм у процесі полювання	7.1. Моральний кодекс мисливця 7.2. Економічні санкції за екопорушення 7.3. Освіта та духовне виховання суспільства
8. Недискримінаційне ставлення до мисливських угідь всіх форм власності	8.1. Право власності та право користування ресурсами мисливського господарства 8.2. Право на полювання 8.3. Повноваження владних органів у галузі мисливського господарства 8.4. Дозволи на право користування мисливськими угіддями 8.5. Дозволи на добування мисливських тварин
9. Державне сприяння розвитку мисливського господарства	9.1. Адміністративні послуги 9.2. Державний і місцевий бюджет 9.3. Державні цільові фонди 9.4. Екологічні фонди 9.5. Дотації та субсидії 9.6. Державні пільгові кредити 9.7. Пільги щодо виплат відсотків за користування кредитом 9.8. Диференціація ставок податку 9.9. Податкові пільги
10. Інтеграція мисливської політики з лісовою, аграрною, водною, рекреаційною, торгівельною та іншими політиками	10.1. Національні законодавчо-правові акти щодо ведення лісового, водного та сільського господарства 10.2. Податкова система 10.3. Соціальна політика держави 10.4. Державний і місцевий бюджет
11. Врахування впливу мисливського господарства на довкілля	11.1. Інструменти 1.1.-1.5. 11.2. Інструменти 1.9.-1.11. 11.3. Інструменти 3.2.-3.5. 11.4. Економічні санкції за порушення вимог щодо користування мисливськими угіддями 11.5. Економічні санкції за шкоду, заподіяну лісовому, мисливському, сільському та водному господарству
12. Стале екологічно збалансоване відтворення і використання ресурсів мисливських угідь	12.1. Законодавчо визнані міжнародні конвенції та угоди щодо сталого користування природними ресурсами 12.2. Національне законодавство щодо сталого користування ресурсами мисливського господарства 12.3. Всі вище перелічені інструменти мисливської політики
13. Збереження екологічної ніші мисливських тварин	13.1. Червона книга України 13.2. Ліміти на добування мисливських тварин 13.3. Екологічний контроль 13.4. Екологічні програми 13.5. Інструменти 12.1.-12.2. 13.6. Інструменти 4.8.-4.11.

У Законі України «Про мисливське господарство та полювання» ліцензія (дозвіл на добування мисливських тварин) трактується як документ, який дає право на добування дикої тварини (тварин), а також право на використання продукції полювання [3]. Найбільш престижним вважається ліцензійне полювання на копитних тварин, оскільки найбажанішим здобутком для мисливця є отримання трофея впольованої тварини. Кількість ліцензій обмежується законодавчо встановленим лімітом добування мисливських тварин на мисливський сезон і є значно меншою за кількість мисливців, які бажають придбати дозвіл на добування дикої тварини. В Україні законодавчо закріплений механізм отримання ліцензій [4], проте в ньому не закладено основних конкурентних та превентивних засад їх реалізації, що суперечить Указу Президента України «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин» (2005) [5], в якому Кабінет Міністрів України повинен був забезпечити вирішення питань надання у користування мисливських угідь, лімітів та дозволів на добування мисливських тварин на засадах відкритості, гласності та прозорості. У зв'язку з цим, виникає об'єктивна необхідність формування нового ринкового механізму, який би передбачав реалізацію ліцензій через аукціонні торги. Організаційні, економічні та правові аспекти проведення аукціонних торгів ліцензіями необхідно викласти у спеціально розробленому і законодавчо закріпленому нормативному документі. Стартова ціна на ліцензії повинна формуватись відповідно до законодавчо встановленої вартості ліцензій на добування мисливських тварин у мисливських угіддях України [6] і не має бути меншою від неї. Аукціонна торгівля ліцензіями на добування мисливських тварин поширена у США та Естонії, досвід яких можна використати і для України. Запровадження аукціонної торгівлі ліцензіями сприятиме правильному їх розподілу між мисливцями та нагромадженню додаткових коштів на відтворення та охорону ресурсів мисливського господарства.

У більшості промислово розвинених країн світу одним з ефективних економічних інструментів екологічної та лісової політики вважається екологічна сертифікація лісів та екологічна сертифікація управління навколишнім природним середовищем. В контексті концептуальних підходів до сталого екологічно збалансованого розвитку природних екосистем екологічна сертифікація посідає ключове місце і по своїй суті є інструментом, який показує на скільки виробничо-господарська діяльність підприємств, їх якісна та кількісна оцінка, відповідає вимогам встановлених екологічних стандартів та принципам і критеріям сталого екологічно збалансованого розвитку. З недавнього часу в Україні ведуться дискусії щодо обов'язкової екологічної сертифікації мисливських угідь. Правові підстави обов'язкового проведення екологічної сертифікації мисливських угідь пропонують закласти та затвердити в окремій статті Закону України «Про мисливське господарство та полювання» або включити до статті 28 «Упорядкування мисливських угідь», при чому порядок проведення екологічної сертифікації визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі охорони навколишнього природного середовища, а забезпечення самого процесу покладено на користувачів мисливських угідь. На нашу думку, екологічну сертифікацію мисливського господарства потрібно розглядати як триєдиний процес, який включає екологічну сертифікацію мисливських угідь, екологічну сертифікацію продукції і послуг мисливського господарства та екологічну сертифікацію менеджменту мисливського господарства. Впровадження та використання екологічної сертифікації як ринкового інструменту мисливської політики є доцільним і необхідним, оскільки його застосування стимулюватиме до приведення мисливського господарства у відповідність

з національними та міжнародними екологічними стандартами, сталого управління мисливським господарством, інформування споживачів про екологічні параметри продукції мисливства, а також як маркетинговий інструмент сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції (послуг) мисливського господарства та виходу на нові ринки збуту.

У мисливському господарстві, крім основних видів екологічних платежів, що передбачені чинним природоохоронним законодавством України, потрібно запровадити плату, яка б враховувала всі аспекти нераціонального природокористування. До таких екологічних платежів слід віднести плату за погіршення стану мисливських угідь, плату за погіршення стану біорізноманіття та плату за викиди парникових газів.

Плату за погіршення стану мисливських угідь необхідно справляти у випадках, коли безгосподарне ставлення користувачів у процесі ведення мисливського господарства призводить до зниження еколого-економічних властивостей мисливських угідь (зниження бонітету, продуктивності мисливських угідь, якісних та кількісних показників продукції (послуг) мисливського господарства та ін.).

Одним із першочергових, пріоритетних напрямків впровадження сталого екологічно збалансованого розвитку є збереження біорізноманіття рослинного та тваринного світу. Оскільки до знищення біорізноманіття найчастіше призводить економічна діяльність людини, підходи до вирішення цих проблем необхідно розглядати із врахуванням економічних методів господарювання. З метою попередження цих негативних тенденцій, що призводять до зниження захисних, екологічних, соціальних та економічних властивостей природних екосистем, нами пропонується ввести плату за погіршення стану біорізноманіття у мисливських угіддях, яка б спрямовувалась на охорону та відтворення біорізноманіття рослинного та тваринного світу.

З кожним днем ми можемо спостерігати посилення міжнародного співробітництва з питань змін клімату, яке спрямоване на зменшення обсягів викидів (збільшення абсорбції) парникових газів. Україна входить у перелік країн, що визнали важливість здійснення заходів щодо стабілізації клімату, які передбачені Кіотським протоколом до Рамкової конвенції ООН зі змін клімату. Для реалізації міжнародних та національних цільових екологічних проектів із змін клімату, у мисливському господарстві потрібно запровадити плату за викиди парникових газів. Цей вид плати буде стимулювати суб'єктів господарської діяльності до переходу на енергоощадні технології та альтернативні види палива, використання відновлювальних джерел енергії, захисту навколишнього природного середовища.

Визначення пріоритетних інструментів мисливської політики

З метою посилення ролі інструментів мисливської політики виникає потреба у визначенні їх пріоритетності (першочерговості). Визначення та аналіз пріоритетності інструментів мисливської політики ми проводили за допомогою методу експертних оцінок шляхом анкетування експертів. У групу експертів були включені провідні фахівці-практики лісового та мисливського господарства, а також експерти-теоретики з питань економіки лісового та мисливського господарства, екологічної, лісової та мисливської політики. Кількість експертів становила 20 чоловік. Експерти оцінювали інструменти мисливської політики за дванадцятибальною шкалою, які були сформовані в окремі взаємопов'язані між собою групи. Результати експертного оцінювання представлені в табл. 2.

Таблиця 2 – Результати експертного оцінювання визначення пріоритетності інструментів мисливської політики

№ п/п	Інструменти мисливської політики	Експертні оцінки			Сума оцінок	Міра варіації оцінок	Оцінка інструменту	Ранг пріоритетності	
		Ек 1	...	Ек 20					
1	Правові	k ₁₁	...	k _{1 20}	200	0,997	10	1	
2	Адміністративно-контролюючі	k ₂₁	...	k _{2 20}	171	0,995	8,55	2	
3	Економічно-стимулюючі	Плата за спеціальне використання мисливських угідь та фауни	k ₃₁	...	k _{3 20}	136	0,983	6,8	9
4		Екологічні платежі	k ₄₁	...	k _{4 20}	119	0,985	5,95	11
5		Система оподаткування	k ₅₁	...	k _{5 20}	104	0,977	5,2	12
6		Фінансова допомога	k ₆₁	...	k _{6 20}	168	0,992	8,4	3
7		Ціни на ліцензії та відстрільні картки	k ₇₁	...	k _{7 20}	137	0,986	6,85	8
8		Ціни на продукцію та послуги мисливського господарства	k ₈₁	...	k _{8 20}	142	0,991	7,1	7
9		Аукціонна торгівля ліцензіями	k ₉₁	...	k _{9 20}	148	0,990	7,4	6
10		Екологічна сертифікація мисливських угідь та продукції (послуг) мисливського господарства	k _{10 1}	...	k _{10 20}	124	0,984	6,2	10
11	Економічні санкції за екопорушення	k _{11 1}	...	k _{11 20}	160	0,993	8	4	
12	Інструменти переконання	k _{12 1}	...	k _{12 20}	151	0,991	7,55	5	
Коефіцієнт конкордації					0,188				
Статистичне значення K_{кон}					41,36				
Табличне значення K_{кон}					24,72				

Аналіз інформації, що подана в табл. 2 показує, що найвищий показник пріоритетності отримали правові та адміністративно-контролюючі інструменти мисливської політики, які отримали найвищу бальну оцінку, порівняно з іншими інструментами. Після них йдуть такі інструменти як фінансова допомога, економічні санкції за екопорушення та інструменти переконання. Для виявлення ступеня узгодженості думок між відповідями експертів ми розрахували міру варіації оцінок. Як видно з табл. 2, ступень узгодженості думок експертів коливається, але не значно. Остаточний висновок про узгодженість думок експертів дозволяє зробити коефіцієнт конкордації, який становить 0,188 і включає показники узгодженості по всій сукупності характеристик. Для оцінки значимості коефіцієнта конкордації нами визначено статистичне значення даного коефіцієнта, яке порівнюється з його табличним значенням по критерію Пірсона (довірча ймовірність 0,99). Статистичне значення є більшим від табличного, що підтверджує статистичну істотність оцінювання [7].

Висновки

1. Процес реформування мисливського господарства та розвиток ринкових відносин в Україні передбачає перехід від командно-адміністративних до ринкових методів

І.Г. Гуль. Теоретичне обґрунтування системи інструментів для втілення в практику виробничо-господарської діяльності мисливських господарств принципів мисливської політики і програми економічних реформ

господарювання, призводить до пошуку нових напрямків розвитку галузі та створення передумов для формування ефективної мисливської політики на засадах сталого екологічно збалансованого розвитку.

2. Для підвищення ефективності економічного стимулювання відтворення, охорони і використання ресурсів мисливського господарства, з врахуванням їх обмеженості та загальнодержавного значення, необхідно формувати чітко продуману і теоретично обґрунтовану державну мисливську політику, яка б спиралась на дієві принципи та інструменти.

3. В результаті проведеного експертного оцінювання нами сформовану систему пріоритетних інструментів, за допомогою яких необхідно втілювати в практику ведення мисливського господарства принципи мисливської політики і програму економічних реформ.

1. Гуль І. Г. Принципи мисливської політики України [Текст] / І. Г. Гуль // Регіональна економіка. – 2010. – № 2. – С. 118–122.
2. Гуль І. Г. Класифікація інструментів мисливської політики України [Текст] / І. Г. Гуль // Науковий вісник: збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУУ. – 2010. – Вип. 20.5. – С. 19–23.
3. Про мисливське господарство та полювання [Електронний ресурс] : закон України від 22 лютого 2000 року №1478-III із змінами, внесеними Законом України №1827-VI від 21.01.2010. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. Положення про порядок поводження із зброєю, видачі ліцензій на добування мисливських тварин та проведення полювань [Електронний ресурс]: затверджено наказом Державного комітету лісового господарства України від 02.04.2007 № 129. – Режим доступу : <http://dklg.kmu.gov.ua/>.
5. Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин [Електронний ресурс]: указ Президента України від 23 травня 2005 року № 837. – Режим доступу : <http://www.lesovod.org.ua/node/403>.
6. Вартість ліцензій на добування мисливських тварин у мисливських угіддях України [Електронний ресурс]: затверджено наказом Державного комітету лісового господарства України від 28.09.2009 № 243. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
7. Грабовецький Б. Є. Основи економічного прогнозування : навчальний посібник [Текст] / Б. Є. Грабовецький. – Вінниця : ВФ ТАНГ, 2000. – 209 с.

Отримано 10.11.2010 р.

І.Г. Гуль

Теоретическое обоснование системы инструментов для воплощения в практику производственно-хозяйственной деятельности охотничьих хозяйств принципов охотничьей политики и программы экономических реформ

В статье проанализированы действующая система инструментов охотничьей политики Украины и инструменты, которые предлагаются к внедрению. Определены приоритетные инструменты, с помощью которых можно достичь основных целей охотничьей политики.

Ключевые слова: охотничье хозяйство, охотничья политика, принципы охотничьей политики, инструменты охотничьей политики.

I.G. Gul'

Theoretical justification of system of the instruments for practical introducing of the principles of hunting policy and the programme of economic reforms into economic activity of hunting enterprises

In the paper there are analyzed effective system of the instruments of hunting policy of Ukraine and the instruments, which are proposed to introduce. There are determined priority instruments, which help to achieve main purposes of hunting policy.

Keywords: hunting management, hunting policy, principles of hunting policy, and instruments of hunting policy.